

NT het Nationale Toneel

**ANNETTE
SPEELT**

www.annettespeelt.nl

Othello

Othello

van William Shakespeare | 1604

De vreemdeling Othello gaat het in Venetië voor de wind. Zo lijkt het althans. Als generaal wordt hij gerespecteerd en in de liefde wint hij de mooie senatorsdochter Desdemona voor zich. De adder onder het gras is Jago, Othello's vriend en ondergeschikte. Jago voelt zich op meerdere fronten ernstig gepasseerd en zint op wraak.

Othello is de zinderende vertelling van een man die zichzelf verliest tussen vriend en vrouw, blind vertrouwen en grenzeloze harstocht. Als de jaloezie toeslaat, ziet hij verraad aan voor oprechtheid en liefde voor overspel.

William Shakespeare schreef *Othello* rond 1604, na *Romeo & Julia* en *Hamlet*, en vòòr *King Lear* en *Macbeth*. Schrijver Hafid Bouazza maakte een poëtische vertaling over een buitenstaander die stukloopt op de heersende normen van een andere cultuur.

Première in de Koninklijke Schouwburg Den Haag 28.10.2006

Othello
Jago
Desdemona
Emilia
Cassio
Roderigo
Brabantio
Bianca
Doge
Lodovico
Hoveling

Thijs Römer
Michel Sluysmans
Anniek Pheifer
Pauline Greidanus
Pieter van der Sman
Vincent Linthorst
Arie Rustenburg
Clara Bovenberg *
Jan-Paul Buijs *
Arie Rustenburg (d)
Jan-Paul Buijs (d)

Regie
Assistentie regie
Vertaling
Dramaturgie
Decor
Licht
Kostuums
Muziek
Stemcoaching

Johan Doesburg
Marjolein Polman
Hafid Bouazza
Hannah Roelofs
Tom Schenk
Niek Kortekaas
Dorien de Jonge
Harry de Wit
Bart Kiene

Medewerkers *Othello* | **Hoofd Techniek** Lex Caboot
| **Productieleiding** Merel Diks, Freek Kramer |
Hoofd kap- grime- en kostuumateliers
(plv.) Elianne van Dorp | **Voorstellingsleider**
Lex Boere | **Techniek** Jeroen Feelders, Geert Jan
de Groot, Serge van der Krieken, Hans Mooy, Ray
Vaessen, Jan Harm Wagner | **Decoruitvoering**
Hans Rompa, Ronald van Rijn, Arjen Schoneveld,
Koos 's Gravendijk | **Schilderwerk** Prosman Decors
| **Assistent kostuumontwerp** Yukie Hashimoto |
Kostuumuitvoering Marcella Hamelijncx, Sigrid
Werner, Jorine van Beek, Sergio Cruz | **Kleedster**
Kiswati van Keulen | **Voorstellingsfotograaf**
Ben van Duin | **Voorstellingsverkoop** Impresariaat
Jacques Senf | **Met dank aan** Maria Uitdehaag,
Thomas Postema, Erik Sluys (advies kap en grime),
UCT United Container Terminal

*stage Amsterdamse Toneelschool en
Kleinkunstacademie

Twee Haagse gezelschappen

Toneelgroep ANNETTE SPEELT begon in seizoen 2002-2003 met *De Perzen* van Aischylos. Het Nationale Toneel bood daarbij facilitaire ondersteuning en de band tussen beide Haagse gezelschappen was een feit. ANNETTE SPEELT werd het huisgezelschap van Theater aan het Spui en zette zichzelf op de kaart als een veelzijdig toneelcollectief. De jonge groep, onder artistieke leiding van Thijs Römer en Michel Sluysmans, wilde graag samenwerken met regisseur Johan Doesburg. Daarnaast koesterden zij de ambitie om in de grote zaal te spelen. Het NT wilde de talentvolle groep graag de gelegenheid bieden deze grote zaal-ervaring op te doen en onder leiding van artistiek directeur Johan Doesburg gingen de jonge krachten van beide gezelschappen aan de slag. Samen kozen zij voor Shakespeare's *Othello*.

Ambitieux

Johan: Mijn respect voor ANNETTE SPEELT is groot. Na hun theateropleiding hebben ze in Den Haag een camping neergezet waar niemand omheen kan. Ze proberen alles uit. Stijlen, middelen en ruimtes. De regisseurs die ze vragen, de stukkeuze en thema's, ze zijn brutaal en ambitieus. Na Aischylos, 't Schaep met de vijf pooten en Vondel is nu Shakespeare in de grote zaal aan de beurt.

Fascinaties

Michel: De fascinaties van mensen en hoe ranzigheid naar boven kan komen door bepaalde omstandigheden, is Johan's grote interesse. Die zoekt hij terecht op, want dat is interessant. En dan niet provocerend, maar vanuit een liefdevolle kijk op de mens. Hoe wonderlijk de mens in elkaar kan zitten. Hoe mensen in een bepaalde context tot bepaalde daden kunnen komen. Hij wil eerder de complexiteit van de menselijke geest grijpbaar maken, voor zichzelf en zijn publiek, dan een moreel oordeel vellen.

'het moment'

Thijs: Johan weet altijd één moment per voorstelling te creëren wat je heel lang blijft. Wij streven net als hij naar 'het moment'. Het is altijd het zoeken naar dat moment dat de hele onderneming rechtvaardigt. En dat is waar Johan in uitblinkt. Dat moment. De rest is gewoon een weg naar en een weg vanaf dat moment. En nu zoeken we samen.

Buitenstaander

Johan: Othello is bij Shakespeare zwart. In deze encenering gaat het niet over zwart of wit. Het gaat niet primair over een etnische dissonant, het gaat over een sociale dissonant. Iemand die op basis van verdienste tot de hoogste kringen van Venetië is doorgedrongen, maar een buitenstaander blijft en daardoor altijd kwetsbaar is.

Hunkeren

Michel: Niet alleen Othello, iedereen in het stuk is een buitenstaander. Allemaal hunkeren ze naar iets wat ze niet kunnen krijgen. Jago naar Othello, Rodrigo naar Desdemona, Cassio naar Desdemona, Desdemona naar Othello, Emilia naar Jago, Bianca naar Cassio, Brabantio naar Desdemona. Uiteindelijk staan ze allemaal alleen.

Hartstochten

Thijs: Alle personages nemen de uiterste consequentie van hun hartstocht. Othello doodt zijn geliefde, maar je kunt van Jago hetzelfde zeggen. De uiterste consequentie van zijn liefde voor Othello is dat hij Othello kapot maakt. Desdemona gaat in haar liefde zo ver als mogelijk, Emilia doet hetzelfde. Zelfs Rodrigo. Het zijn allemaal heel gepassioneerde mensen die weigeren de liefde te relativeren.

Droomballade

O gij die ik had opgewacht.
Ik bond den wind om uwen hals
in verre sterrenacht, ik brak
uw dansen af tot op den grond,
uw lachen vond
den dood onder mijn schaterlach.

.....

De huizen werden blokken nacht.
De hemel was een zwarte doek
over de rouwhuizen heen gebracht,
en in mijn mond
de regen regende lang en zwart.

.....

Toen stond gij op en wond
mijn handen langzaam uit de knoop.
Met nooit zo ondervonden handen
sloot gij mijn opgebroken oog.

Gij hield mijn hoofd in wind en licht
en woei mij uit en liet doorstralen
dit moegebeefde vlees, het lijf
lag in uw schoot adem te halen.

En in uwer ogen spiegelzalen
braken de eerste tranen los.
Gij kunt uw dansen weer herhalen.
Ik ben, o dromenbond, verlost.

Gerrit Achterberg

Nadat Achterberg zijn hospita vermoordde,
veranderde hij de naam van het gedicht *Moordballade*
(uit: Afvaart, 1931) in *Droomballade*
(uit: Voorbij de laatste stad, 1955).

SPIEGELS EN SCHERVEN

*The man bent over his guitar,
A shearsman of sorts. The day was green.
They said, "You have a blue guitar,
You do not play things as they are."
The man replied, "Things as they are
Are changed upon the blue guitar."
And they said then, "But play, you must,
A tune beyond us, yet ourselves,
A tune upon the blue guitar
Of things exactly as they are."*

Fragment uit: 'The man with the blue guitar'
van Wallace Stevens (1879 – 1955)

Over *Othello* van William Shakespeare is veel geschreven. Eén van de meest inspirerende essays komt van Willem Jan Otten, zelf ook toneelschrijver. Hij vertelt zijn verhaal aan de hand van het gedicht *The man with the blue guitar* van de Amerikaanse dichter Wallace Stevens. *) Het meest intrigerende deel van Ottens Volgens Otten bestaat de werkelijkheid alleen als constructie van de verbeelding. "Things as they are, are changed upon the blue guitar". Hij gebruikt dit om aan te tonen dat Othello slechts bestaat in het hoofd van Desdemona. Het beeld dat Desdemona van Othello heeft, maakt hem tot wie hij is. Andersom geldt ook dat Desdemona is wie zij is, omdat Othello een bepaald beeld van haar heeft. Zij zijn elkaars blauwe gitaar uit het gedicht. Othello heeft Desdemona nodig om zich verbeeld te zien, en zij hem.

Volgens deze redenering heeft Othello dus altijd een ander nodig om iemand te kunnen zijn. Hij bestaat bij de gratie van die ander. Het 'ik' van Othello wordt daarmee volledig in het hoofd van Desdemona geplaatst. Dat lijkt een rare plaats te zijn voor een 'ik', dat je eerder in het eigen hoofd zou verwachten. Is iemands zelfbeeld niet belangrijker voor de eigen identiteit? Dat lijkt de meeste mensen in ieder geval meer bezig te houden. We maken lange reizen 'om onszelf te leren kennen', we gaan in psychotherapie om in contact te komen met ons diepste 'ik' en je kunt geen tijdschrift openslaan of er staat wel iets van een persoonlijkheidstest in. De vraag die ieder-

een bezig lijkt te houden is dus niet in de eerste plaats 'wie denk jij dat ik ben?', maar 'wie ben ik?'

Natuurlijk bepaalt de manier waarop anderen over ons denken wel degelijk voor een groot deel wie wij zijn. Maar dat is vooral omdat die denkbeelden weer terugkaatsen op ons zelfbeeld. Het zelfbeeld is uiteindelijk toch het innerlijke anker van de identiteit; het deel dat altijd gebonden blijft aan de betreffende persoon. Als we ons dus enkel richten op het beeld dat anderen hebben van Othello gaan we voorbij aan één heel belangrijk iemand, namelijk Othello zelf. Hoe ziet Othello zichzelf? Othello is niet alleen Othello omdat Desdemona denkt dat zij zijn ware gezicht gezien heeft. Hij is ook Othello omdat Jago hem ziet als een zandneger, omdat Cassio hem ziet als een vriend en vooral omdat hij zichzelf ziet als.... ja, als wat eigenlijk?

Othello heeft in zijn leven waarschijnlijk maar een zeer beperkte kant van zichzelf leren kennen. Zijn bestaan werd grotendeels bepaald door twee nogal uiteenlopende carrières. Begonnen als slaaf, heeft Othello zich letterlijk vrijgevochten, waarna hij in het leger opgeklommen is tot generaal. Een carrièrepad dat bewondering afdwingt. De 'American Dream' - van krantenjongen tot miljonair - is er niets bij. Ongetwijfeld heeft Othello tijdens deze lange weg een aantal dingen over het leven en zichzelf ontdekt die de meesten van ons nooit zullen ontdekken. Maar alles heeft zijn prijs. Othello heeft zijn tijd grotendeels doorgebracht in het keurslijf van de slavernij en het leger. Zijn leven bestond vooral uit het opvolgen van andermans bevelen. Daarbij zal weinig ruimte geweest zijn voor de liefde. Niemand heeft immers iets aan een verliefde soldaat. Desdemona geeft hem tot voorbeeld hoe het is om werkelijk vrij

te zijn, als zij haar vader ontvlucht om met Othello te trouwen, uit liefde. Dankzij haar leert Othello hoe het is om vrij te zijn en lief te hebben.

Desdemona helpt Othello een kant van zichzelf te zien die hij nooit eerder zag. Daarvoor heeft hij haar ook werkelijk nodig. De Franse psychoanalyticus Jacques Lacan geloofde al dat de menselijke identiteit zich pas begint te vormen vanaf het zogenaamde spiegelstadium in de ontwikkeling. Hiermee doelt hij op het moment waarop kinderen zichzelf gaan herkennen in een spiegel. Dit gebeurt volgens hem pas als het kind met zijn moeder bij de spiegel staat en haar in die spiegel herkent. Hij ziet zijn moeder telkens met een kind aan de hand en trekt uiteindelijk de logische conclusie: 'dat ben ik'. Onze identiteit wordt volgens Lacan bepaald door de manier waarop wij onszelf herkennen in onze omgeving. De ander houdt ons – in het voorbeeld van Lacan letterlijk – een spiegel voor: 'Kijk, dat ben jij'. In dit verhaal vervult Desdemona de rol van de moeder, die tegen Othello zegt: 'Kijk, dit ben jij: zachtmoedig, liefdevol, teder, ik houd van je, jij bent iemand om van te houden.'

Zo geredeneerd lijkt het stuk af te stevenen op een goede afloop, ware het niet dat er nog een andere belangrijke spiegel in Othello's leven is, in de vorm van Jago. Desdemona en Jago tonen beiden een totaal andere kant van Othello. Desdemona spiegelt Othello's zachte kanten, de minnaar in hem. Jago spiegelt zijn harde kanten, de soldaat in hem. Twee verschillende spiegelbeelden. En heeft u wel eens geprobeerd in twee spiegels tegelijkertijd te kijken? Dat gaat niet. Dus moet Othello vanaf het moment dat Desdemona haar intrede doet zijn aandacht verdelen tussen haar en Jago.

Iets dat Jago niet kan verdragen. Voorheen herkenden de twee soldaten zich vooral in elkaar. Nu spiegelt Othello zich meer aan Desdemona. Desdemona is de blauwe gitaar die een liefdeslied speelt, en haar lied overstemt het strijdlid van Jago. Wat betekent dat voor Othello's trouwe vaandrig? Hij voelt zich afgewezen en keert zich tegen zijn aanvoerder. Jago is woedend dat zijn hechte band met Othello, als spiegelbeeld, verbroken werd.

Jago heeft niet eens de illusie dat hij het kan winnen van dat andere, veel aantrekkelijker spiegelbeeld dat Desdemona Othello voorhoudt. Dus verzint hij een list. Hij zorgt dat de spiegel van Desdemona iets compleet anders laat zien. Jago vervangt deze als het ware stiekem door een scherm waarop hij zijn eigen beeld kan tonen. Het is alsof hij met een camera opnamen van haar maakt en deze in zijn eigen voordeel monteert en manipuleert. Deze opnamen projecteert hij vervolgens op het scherm dat de spiegel vervangt. En dan ziet Othello plots iets heel anders in die spiegel. Hij ziet geen man meer die bemind wordt door de mooiste, liefste en zuiverste vrouw van de wereld. Nee, hij ziet een man wiens vrouw vreemd gaat met Jan en alleman. Een man die zich laat bedriegen. Een sufferd die de horens opgezet krijgt door zijn vrouw.

Othello gaat zijn Desdemona gedurende het stuk totaal anders zien, en daarmee dus ook zichzelf. Jago maakt hem wijs dat Desdemona een soort hoer is, voor iedereen 'zu haben'. Othello gelooft hem, neemt het voor waar aan. Natuurlijk wekt dit zijn woede op. Maar hoe kan die woede zo heftig zijn dat je iemand vermoordt? Wat drijft Othello, of welke andere afgewezen minnaar dan ook, om zijn geliefde te doden?

Hij kan toch ook gewoon bij haar weggaan, het contact verbreken met haar?

Maar we hebben inmiddels eigenlijk al gezien dat het hier helemaal niet meer om Desdemona gaat. Het gaat om Othello en zijn zelfbeeld. Er gebeurt iets met hem dat ook vaak gebeurt met vrouwen die het slachtoffer worden van huiselijk geweld. Niet zelden leggen zij de schuld bij zichzelf. 'Het ligt echt aan mij', 'ik ben een slechte vrouw', 'ik klaag te veel', 'ik geef hem te weinig liefde'. Het slachtoffer begint te twijfelen aan de eigen identiteit, past het zelfbeeld aan. Zo twijfelt ook Othello aan zichzelf. 'Is het omdat ik een slechte minnaar ben?', 'Is het omdat ik zwart ben?', 'Ben ik misschien nog steeds de slaaf die ik vroeger was?' Zijn zelfbeeld staat onder grote druk. Hij wordt bedreigd in de kern van zijn bestaan. Op zo'n moment heeft elk mens of ander dier eigenlijk maar twee keuzes: vluchten of vechten. Het is niet verbazingwekkend dat de soldaat in Othello kiest voor de gewelddadige weg om zichzelf te beschermen. Dus doodt hij Desdemona, en daarmee de minnaar in zichzelf.

Costiaan Mesu
assistent Johan Doesburg

*) Het essay van Willem Jan Otten is te lezen op www.nationaletoneel.nl.

NT het Nationale Toneel

Het Nationale Toneel (NT) is één van de grote Nederlandse toneelgezelschappen, gevestigd in Den Haag, gesubsidieerd door de stad Den Haag en het Rijk. De thuisbasis van het NT is de Koninklijke Schouwburg in Den Haag, waar de meeste voorstellingen gespeeld worden. Het gezelschap reist verder naar de theaters en schouwburgen in het land en speelt daar in grote en kleine zalen. Het NT kenmerkt zich door een grote diversiteit in repertoirekeuze. Het gezelschap brengt nieuw repertoire en de grote verhalen uit de toneelgeschiedenis met topacteurs en regisseurs.

Het toneelcollectief ANNETTE SPEELT, gesubsidieerd door de stad Den Haag en het Rijk, is huisgezelschap van Theater aan het Spui. Het gezelschap speelt de meeste voorstellingen in theaters door het hele land. Met behulp van alle theatrale middelen die tot haar beschikking staan wil ANNETTE SPEELT een uitspraak doen over de wereld om haar heen. Dit seizoen is ANNETTE SPEELT tevens te zien met De Eeuw van Mijn Dochter; een 'moderne klassieker', geschreven volgens de wetten van de oude Grieken en in rijmende alexandrijnen. Ilja L. Pfeijffer, een van de meest geruchtmakende schrijvers van zijn generatie, schrijft zijn eerste toneelstuk voor dit gezelschap. Première 17 maart 2007, Theater aan het Spui, Den Haag. Landelijke tournee t/m 16 mei 2007, zie www.annettespeelt.nl

Othello wordt gespeeld in:

24.10 t/m 28.10 **Den Haag** | 31.10 **Tilburg** | 04.11 **IJmuiden** | 07.11 **Drachten** | 08.11 **Groningen** | 10.11 **Amersfoort** | 14.11 **Hoorn** | 15.11 **Gouda** | 16.11 **Arnhem** | 17.11 **Kerkrade** | 18.11 **Zoetermeer** | 20.11 **Den Bosch** | 22.11 **Schiedam** | 24.11 **Nijmegen** | 25.11 **Stadskanaal** | 28.11 **Meppel** | 29.11 **Zwolle** | 01.12 **Tiel** | 04.12 **Eindhoven** | 06.12 **Roosendaal** | 07.12 **Etten-Leur** | 08.12 **Weert** | 09.12 **Capelle a/d IJssel** | 12.12 **Apeldoorn** | 13.12 **Zaandam** | 14.12 **Leeuwarden** | 15.12 **Doetinchem** | 16.12 **Maastricht** | 17.12 **Breda** | 19.12 **Emmen** | 20.12 & 21.12 **Leiden** | 22.12 **Wageningen** | 23.12 **Enschede** | 03.01 **Delft** | 06.01 **Utrecht** | 09.01 **Amstelveen** | 10.01 t/m 14.01 **Den Haag** | 15.01 **Rotterdam** | 17.01 **Venlo** | 18.01 **Deventer** | 19.01 & 20.01 **Amsterdam**

Seizoen 2006-2007

Closer (1997)

Non stop op liefdesavontuur

Van Patrick Marber | Regie Antoine Uitdehaag

Première 23.09.2006 | Landelijke tournee t/m 23.12.2006

Drakengebroed (2006)

De dochters van Ulrike Meinhof

Van Gerardjan Rijnders | Regie Ivar van Urk

Première 30.09.2006 | Landelijke tournee t/m 02.12.2006

Othello (1604) coproductie ANNETTE SPEELT

In waanzin noemt men liefde haat

Van William Shakespeare | Regie Johan Doesburg

Première 28.10.2006 | Landelijke Tournee t/m 20.01.2007

Maria Stuart (1801)

Marteling en majesteit

Van Friedrich Schiller | Regie Erik Vos

Première 16.11.2006 | Landelijke tournee t/m 13.01.2007

Phaedra's Love (1996)

Wanhope liefde en waarachtigheid

Van Sarah Kane | Regie Susanne Kennedy

Première 20.01.2007 | Landelijke tournee t/m 17.03.2007

Blackbird (2005)

Waar werd oprechter trouw... ?

Van David Harrower | Regie Maaike van Langen

Première 17.02.2006 | Landelijke tournee t/m 08.04.2007

Heksenjacht (1953)

In de greep van de waanzin

Van Arthur Miller | Regie Franz Marijnen

Première 03.03.2007 | Landelijke tournee t/m 19.05.2007

De Graaf van Monte Cristo (1845)

Weelde en wraakzucht

Van Alexandre Dumas | Regie Johan Doesburg

Première 24.03.2007 | Landelijke tournee t/m 09.06.2007

VignetTopstukken

www.nationaletoneel.nl
www.annettespeelt.nl

Colofon Uitgave het Nationale Toneel oktober 2006 | **Ontwerp** Paulina Matusiak | **Druk** Ando, Den Haag | **Redactie** Hannah Roelofs, Costiaan Mesu, Dieke van der Spek, Mark Walter | **Cartoon** Marnix Rueb | **Fotografie** Ben van Duin

het Nationale Toneel | Postbus 11588 | 2502 AN Den Haag | T 070 3181 444 | F 070 3181487 |
 E-mail info@nationaletoneel.nl | het Nationale Toneel en ANNETTE SPEELT ontvangen subsidie van de
 Gemeente Den Haag & het Ministerie van OC&W | Voor onderwijsactiviteiten bij deze voorstelling kijk
 op www.nationaletoneel.nl/tribune

ANNETTE SPEELT | E-mail info@annettespeelt.nl

De vertaling van Hafid Bouazza is opnieuw uitgegeven bij Uitgeverij Prometheus.
 Wilt u dit boekje bestellen, bezoek dan onze website www.nationaletoneel.nl